

PROFESINĖS KARO TARNYBOS KARIŲ POŽIŪRIS Į BURNOS SVEIKATĄ BEI JŲ NUSISKUNDIMAI BURNOS PROBLEMOMIS

Klaudija Jankauskaitė, Evelina Daugėlienė, Šarūnė Barsevičienė, Aušra Rudžianskienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Burnos sveikata – neatsiejama bendros karių sveikatos ir tarnybinio pasirengimo dalis, tačiau šiai sričiai dažnai skiriama per mažai dėmesio. Įvairių šalių tyrimai rodo, kad karinis personalas dažnai susiduria su dantų ėduonimi ir kitomis burnos sveikatos problemomis. Burnos ligos kariuomenėje ne tik dažnos, bet ir daro didelį poveikį tarnybiniam pasirengimui. Higienos įgūdžiai ir burnos sveikata yra svarbūs aktyviems kariams, turint omenyje jų sveikatos ir bendruomenės gerovės svarbą. Pasaulio sveikatos organizacija taip pat teigia, kad higienos įgūdžiai izoliacijos metu yra ypač svarbūs ilgalaikių misijų, pratybų ar kitų situacijų atveju, kai kariai yra atskirti nuo įprastų higienos paslaugų arba neturi galimybės reguliariai pasirūpinti savo burnos higiena. Karinė tarnyba gali padidinti burnos ligų rizikos veiksnius, nes jai dažnai būdingas ilgas dislokavimas užsienio vietose, kur ribota prieiga prie prevencinių paslaugų, burnos higienos produktų ir visapusiškos dantų priežiūros. Tyrimai rodo, kad burnos ligos kariuomenėje yra gana paplitusios, o jų pasekmės – ne tik fizinis diskomfortas, bet ir sumažėjęs darbingumas bei sutrikusi kasdienė veikla. Skausmas, kramtymo sunkumai ar kalbos problemos gali trukdyti kariui efektyviai veikti, ypač esant dideliu fiziniu ir psichologiniu krūviui, todėl burnos sveikata turi būti laikoma svarbia karinio pasirengimo dalimi. Šiame kiekybiniame tyrime buvo siekiama atskleisti profesinės tarnybos karių burnos sveikatos priežiūros ir nusiskundimų ypatumus tarnybos metu. Klausimynas parengtas tyrimo autorių. Tyrimo metu taikyti Chi kvadrato (χ^2) ir McNemar kriterijai. Tyrimo rezultatai: pratybų metu rūpinimasis burnos sveikata tampa sudėtingesnis dėl nuovargio ir laiko stokos – blogėja higiena, rečiau valomi dantys, mažiau naudojami burnos skalavimo skysčiai ir tarpdančių siūlas. Ne visi kariai naudoja gydytojo odontologo paslaugomis tarnybos metu. Dažniau paslaugomis naudojasi vyresnio amžiaus ir moteriškos lyties kariai. Pratybų metu burnos sveikatos priežiūra pasunkėja dėl nuovargio, laiko stokos ir riboto priemonių prieinamumo. Pagrindiniai informacijos šaltiniai burnos sveikatos klausimais – gydytojai odontologai bei internetas.

Reikšminiai žodžiai: burnos sveikata, kariai, burnos higienos įpročiai

Įvadas

Tyrimo aktualumas. Burnos sveikata kariui svarbi ne tik dėl fizinės sveikatos, bet ir dėl psichinės gerovės. Tarnybos metu, kai reikalingas komandinis darbas, drausmė ir gebėjimas greitai reaguoti, gera savijauta ir pasitikėjimas savimi yra ypač svarbūs. Burnos ligos kariuomenėje ne tik dažnos, bet ir daro didelį poveikį tarnybiniam pasirengimui. JAV kariuomenės tyrimas, nagrinėjęs veiksnius, susijusius su neatidėliotinomis odontologinėmis situacijomis, parodė, kad 8,5 proc. karių per metus kreipiasi dėl skubių odontologinių problemų, o tokie veiksniai kaip amžius, pareigybė turi tam statistiškai reikšmingą poveikį (Arbuckle ir kt., 2024). Įvairių šalių tyrimai rodo, kad karinis personalas dažnai susiduria su dantų ėduonimi, periodonto ligomis, dantų traumomis ir kitomis burnos sveikatos problemomis (Struthers ir kt., 2025, Bárcena García ir kt., 2024). Burnos problemos gali sukelti diskomfortą, trukdyti valgyti, miegoti ar susikaupti, o tai tiesiogiai veikia kario kasdienę veiklą ir bendrą gyvenimo kokybę (Spalj ir kt., 2012). Pabrėžiama nuosekli burnos higienos ir reguliarios dantų priežiūros svarba, siekiant išlaikyti gerą burnos sveikatą kariuomenėje. Dantų ligos yra viena iš dažniausių su kova nesusijusių medicininių problemų dislokacijos metu ir turi reikšmingą poveikį karių individualiam bei padalinių operatyviam pasirengimui ir efektyvumui (Banakar ir kt., 2024, Nik Azis ir kt., 2025). Pasak Bárcena García ir kt. (2024), palaikant tinkamus burnos higienos įgūdžius ir įpročius gerėja darbo efektyvumas, o pratybų metu itin svarbi tinkama burnos higiena, nes ji padeda išvengti dantų ir dantenų ligų, kurios gali sutrikdyti kario gebėjimą atlikti savo užduotis.

Karinė tarnyba taip pat gali padidinti burnos ligų riziką, nes jai dažnai būdingas ilgas dislokavimas užsienio vietose, kur ribota prieiga prie prevencinių paslaugų, burnos higienos produktų ir visapusiškos dantų priežiūros. Pasaulio sveikatos organizacija (World Health Organization, 2023) teigia, kad higienos įgūdžiai izoliacijos metu yra ypač svarbūs ilgalaikių misijų, pratybų ar kitų situacijų atveju, kai kariai yra atskirti nuo įprastų higienos paslaugų arba neturi galimybės reguliariai pasirūpinti savo burnos higiena. Dan ir kt. (2020) rašo apie tyrimą, kuriame atskleidė, kad daugelis karių nenaudoja papildomų burnos higienos priemonių, nes trūksta žinių apie jų svarbą ir dėl motyvacijos stokos. Tokie elgsenos veiksniai kaip tabako vartojimas, per didelis alkoholio kiekis, nesubalansuota mityba ar nepakankama burnos higiena gali reikšmingai prisidėti prie ėduonies, periodonto ligų ir kitų burnos ertmės sutrikimų vystymosi. Tą patvirtina ir Wahid ir kt. (2014) tyrimo

rezultatai – pastebėta, kad po penkerių metų tarnybos karių dantų ėduonies paplitimas buvo didesnis nei tarnybos pradžioje, o dantų šalinimo atvejų buvo daugiau nei restauracijų. Be to, miego trūkumas ir lėtinis stresas, dažnai pasitaikantys tarnybos metu, gali netiesiogiai paveikti burnos sveikatą – silpnindami imuninę sistemą ir mažindami motyvaciją laikytis burnos higienos įpročių. Tokie elgesio modeliai ne tik blogina karių burnos sveikatą, bet ir didina ilgalaikių komplikacijų riziką, todėl būtina skirti dėmesio žalingų įpročių prevencijai bei sveikos gyvensenos skatinimui kariuomenėje (Azil ir kt., 2023). Nuovargis dėl ilgų darbo valandų ir kovų mažina rūpinimosi savimi, savo burnos sveikata motyvaciją, padidina energetinių gėrimų vartojimą ir rūkymą, gali padidinti ir depresijos riziką. Visi šie veiksniai gali prisidėti prie burnos sveikatos sutrikimų rizikos (Schindler ir kt., 2021). Karių burnos sveikata ir odontologinių paslaugų prieinamumas yra esminiai veiksniai, užtikrinantys ginkluotųjų pajėgų pasirengimą ir kovinį efektyvumą. Tačiau tyrimai rodo, kad nepaisant struktūruotos sveikatos sistemos, dalis karių kreipiasi į odontologus tik esant skubiam poreikiui. Dažnai stebimas didelis dantų ligų paplitimas (Banakar ir kt., 2024).

Kariuomenėje burnos patologijos, tokios kaip dantų ėduonis, periodonto ligos ar traumos, patenka tarp penkių dažniausių nekovinių traumų. Tyrimo duomenimis, dantų ėduonies paplitimas buvo didelis, o periodonto ligų – itin didelis, 87,2 proc. karių, iš kurių 85,1 proc. sirgo gingivitu ir 2,1 proc. periodontitu. Tyrimas atskleidė nepakankamą karių reguliarią lankymąsi pas odontologą, netinkamą dantų valymo techniką ir dažnumą, taip pat didelę priklausomybę nuo rizikos veiksnių, tokių kaip cukringų gėrimų vartojimas, tabakas ir alkoholis. Šie duomenys pabrėžia būtinybę stiprinti burnos sveikatos priežiūrą kariuomenėje, diegti nuoseklias profilaktikos priemones, didinti karių sąmoningumą ir užtikrinti, kad kiekvienas karys prieš dislokaciją būtų pasirengęs užtikrinti tinkamą savo burnos priežiūrą (Agbor ir kt., 2024). Tyrimai rodo, kad burnos ligos kariuomenėje yra itin paplitusios, o jų pasekmės – ne tik fizinis diskomfortas, bet ir sumažėjęs darbingumas bei sutrikusi kasdienė veikla. Skausmas, kramtymo sunkumai ar kalbos problemos gali trukdyti kariui efektyviai veikti, ypač esant dideliame fiziniame ir psichologiniame krūviui, todėl burnos sveikata turi būti laikoma svarbia karinio pasirengimo dalimi (Nik Azis ir kt., 2025).

Dėl anksčiau išvardytų priežasčių svarbu užtikrinti, kad visi kariai turėtų prieigą prie sveikatos priežiūros paslaugų ir tinkamų burnos higienos priemonių. Tinkamas burnos higienos įgūdžių mokymas ir priežiūra turi būti įtraukti į karių mokymo programas ir kasdienę rutiną, kad būtų užtikrintas kiekvieno kario gebėjimas tinkamai rūpintis savo burnos sveikata, net esant ribotoms sąlygoms.

Tyrimo problema. Burnos ligos kariuomenėje yra itin paplitusios, o jų pasekmės – ne tik fizinis diskomfortas, bet ir sumažėjęs darbingumas bei sutrikusi kasdienė veikla. Skausmas, kramtymo sunkumai gali trukdyti kariui efektyviai veikti, ypač esant dideliame fiziniame ir psichologiniame krūviui, todėl burnos sveikata turi būti laikoma svarbia karinio pasirengimo dalimi.

Tyrimo objektas – profesinės karo tarnybos karių požiūris į burnos sveikatą ir jų nusiskundimai tarnybos metu.

Tyrimo tikslas – nustatyti profesinės karo tarnybos karių požiūrį į burnos sveikatą bei jų nusiskundimus burnos problemomis.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti karių informuotumą apie burnos sveikatos priežiūrą ir prieinamumą prie burnos priežiūros paslaugų bei priemonių pratybų metu.
2. Palyginti karių burnos priežiūrą ir nusiskundimus civiliniame gyvenime ir pratybų metu.

Tyrimo metodika

Tyrimui atlikti buvo taikyta kiekybinė tyrimo strategija. Tyrimo kontingentą sudarė 123 kariai, kurie savanoriškai užpildė klausimyną elektroniniu būdu. Elektroninė apklausa buvo patalpinta svetainėje www.apklausa.lt ir išsiųsta Karo medicinos tarnybai, kuri išsiuntė anketas į X1, X2 batalionus. Tyrime dalyvavo tiek vyrai, tiek moterys. Klausimynas parengtas tyrimo autorių remiantis moksline literatūra. Tyrimas vyko nuo 2024-12-14 iki 2025-04-22. Užtikrintas dalyvių anonimiškumas ir konfidencialumas.

Statistinė duomenų analizė atlikta *IBM SPSS 27.0* paketu. Chi kvadrato (χ^2) kriterijus buvo naudojamas ryšio tarp dviejų nominalių kintamųjų nustatymui. McNemar kriterijus buvo naudojamas poriniams dichotominių kintamųjų duomenims analizuoti (civiliniame gyvenime ir tarnybos metu). Skirtumai laikyti statistiškai reikšmingais, kai $p < 0,05$.

Naudotas uždaro ir atviro tipo klausimynas, kuris sudarytas iš šių pagrindinių dalių: sociodemografinė dalis, karių žalingų įpročių, burnos higienos įpročių dalis; karių požiūrio ir informuotumo apie burnos priežiūrą dalis; profesionalios burnos priežiūros prieinamumo tarnybos metu dalis; burnos higienos įpročių ir požiūrio į burnos sveikatos būklę dalis.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

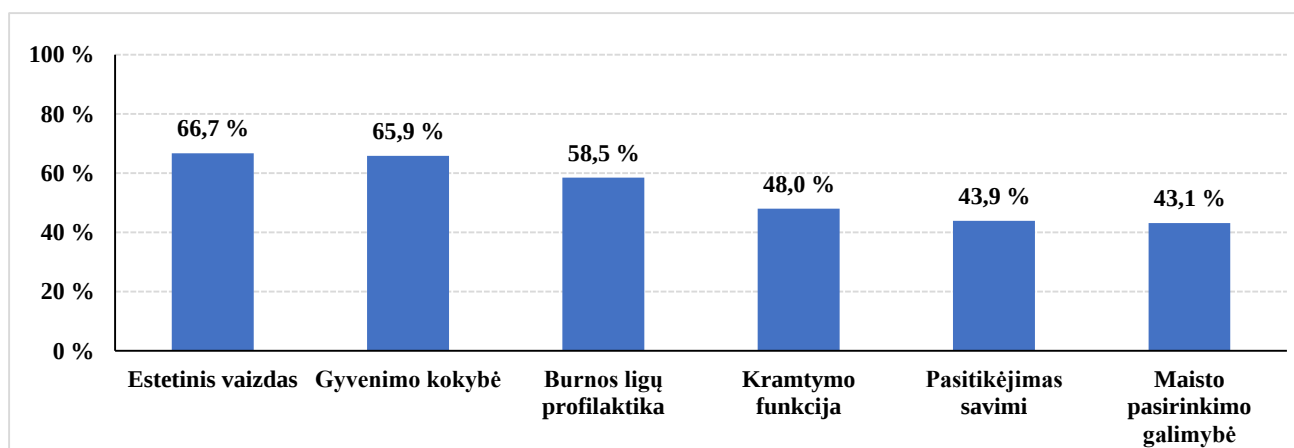
Tiriamųjų charakteristikos. Tyrime dalyvavo 123 19–53 metų profesinės tarnybos kariai, iš jų 95 (77,2 proc.) vyrai ir 28 (22,8 proc.) moterys. Amžiaus vidurkis siekė $31,51 \pm 8,06$ metų. Pagal išsilavinimą pusė tiriamųjų (50,4 proc.) turėjo vidurinį išsilavinimą, 21,1 proc. – profesinį ir 28,5 proc. – aukštesnįjį / aukštąjį. Tyrimo rezultatai parodė, kad asmeninių burnos sveikatos problemų vertinimas reikšmingai susijęs su amžiumi ir lytimi – šios problemos buvo mažiau svarbios jaunesniems tiriamiesiems nei vyresniems (vidutiniškai vertino $25,83 \pm 5,10$ metų, svarbu – $32,39 \pm 8,44$ metų, labai svarbu – $31,92 \pm 7,88$) ir vyrams nei moterims (vidutiniškai svarbą vertinančių moterų nebuvo, o vyrų tarpe tokių buvo 12,63 proc., o labai svarbu buvo 78,6 proc. moterų ir 42,1 proc. vyrų, $p < 0,05$). Burnos sveikatos problemų vertinimas nuo tiriamųjų išsilavinimo ir žalingų įpročių nepriklausė ($p > 0,05$) (1 lentelė).

1 lentelė. Burnos sveikatos problemų vertinimo sąsajos su sociodemografiniais rodikliais ir žalingais įpročiais (N, proc.)

Rodikliai	Burnos sveikatos problemų svarba			p
	Vidutiniškai	Svarbu	Labai svarbu	
	N, proc.	N, proc.	N, proc.	
Amžius m., vidurkis $\pm$ SD	25,83 $\pm$ 5,10	32,39 $\pm$ 8,44	31,92 $\pm$ 7,88	0,034
Lytis:				0,002
Moterys (n = 28)	0 (0,0)	6 (21,4)	22 (78,6)	
Vyrai (n = 95)	12 (12,63)	43 (45,3)	40 (42,1)	
Išsilavinimas:				0,229
Vidurinis	8 (66,7)	29 (59,2)	25 (40,3)	
Profesinis	1 (8,3)	8 (16,3)	17 (27,4)	
Aukštesnysis / aukštasis	3 (25,0)	12 (24,5)	20 (32,3)	
Neturi žalingų įpročių	3 (25,0)	15 (30,6)	25 (40,3)	0,471
Rūkantys	8 (66,7)	25 (51,0)	31 (50,0)	0,603
Vartojantys alkoholį	6 (50,0)	20 (40,8)	20 (32,3)	0,423

SD – standartinis nuokrypis

Pagrindiniai aspektai, dėl kurių kariai rūpinasi burnos sveikata, yra estetiškas vaizdas (66,7 proc.), geresnė gyvenimo kokybė (65,9 proc.) ir burnos ligų profilaktika (58,5 proc.). Nemažai daliai tiriamųjų burnos sveikata svarbi dėl kramtymo funkcijos (48,0 proc.), pasitikėjimo savimi (43,9 proc.), galėjimo valgyti norimą maistą (43,1 proc.) (1 pav.)



1 pav. Kariams svarbūs burnos sveikatos aspektai (proc.)

Analizuojant tiriamųjų požiūrį į burnos sveikatą, priklausomai nuo jų dantų būklės, nustatyta, kad tiriamiesiems, kurių dantų būklė neblogėjo, reikšmingai labiau buvo svarbi profilaktika dėl burnos ligų nei tiriamiesiems, kurių dantų būklė blogėjo nepaisant burnos higienos (atitinkamai 63,0 proc. ir 39,1 proc.). Taip pat nustatyta, kad tiriamieji, kurių dantų būklė neblogėjo, savo burnos sveikatos problemas dažniau laikė svarbesnėmis, nei tie, kurių blogėjo (vidutiniškai vertino 6,0 proc. tiriamųjų, kurių dantų būklė neblogėjo ir 26,1 proc., kurių blogėjo; labai svarbu – atitinkamai 56,0 proc. ir 26,1 proc.) (2 lentelė).

2 lentelė. Subjektyvi karių nuomonė apie jų burnos sveikatą (N, proc.)

Rodikliai	Burnos sveikata		p
	Neblogėja	Blogėja	
	N, proc.	N, proc.	
Estetinis vaizdas	66 (66,0)	16 (69,6)	0,744
Kramtymo funkcija	44 (44,0)	15 (65,2)	0,066
Pasitikėjimas savimi	44 (44,0)	10 (43,5)	0,964
Gyvenimo kokybė	69 (69,0)	12 (52,2)	0,125
Burnos ligų profilaktika	63 (63,0)	9 (39,1)	0,036
Maisto pasirinkimo galimybė	39 (39,0)	14 (60,9)	0,056
Asmeninių burnos sveikatos problemų svarbos vertinimas:			
Vidutiniškai	6 (6,0)	6 (26,1)	0,004
Svarbu	38 (38,0)	11 (47,8)	0,389
Labai svarbu	56 (56,0)	6 (26,1)	0,010

Pastebėta, kad tiriamųjų informuotumas nesiskyrė, nepriklausomai nuo jų burnos būklės vertinimo. Pagrindinis informacijos apie burnos sveikatą šaltinis buvo odontologai (71,5 proc.). Kiti dažnesni šaltiniai buvo internetinės svetainės (43,1 proc.) ir burnos higienistas (32,5 proc.). Tai leidžia manyti, kad dauguma karių gauna profesionalius patarimus ir rekomendacijas.

Dauguma (65 proc.) tyrime dalyvavusių karių pripažino turintys žalingų įpročių. Dažniausiai buvo nurodomas rūkymas (52 proc.) ir alkoholio vartojimas (37,4 proc.). Šie rezultatai sutampa su kitų mokslininkų tyrimų duomenimis (Uguru ir kt., 2023, Patinen ir kt., 2023, Park ir kt., 2021), kur pabrėžiama, kad kariai dažnai vartoja tabaką ir alkoholį kaip streso ar nuovargio mažinimo priemonę. Žalingi įpročiai reikšmingai dažniau pasitaikė tarp jaunesnių ($30,40 \pm 7,41$ metų) ir žemesnį išsilavinimą turinčių karių (vidurinis išsilavinimas – 61,3 proc.). Lyties ir žalingų įpročių ryšys nebuvo statistiškai reikšmingas. Nagrinėjant karių nuomonę apie veiksnius, turinčius įtakos jų burnos higienos įpročiams ir burnos sveikatai, nustatyta, kad dažniausi veiksniai, anot jų, yra rūkymas (69,1 proc.) ir alkoholio vartojimas (54,5 proc.), tačiau daugiau nei keturiasdešimt procentų (44,7 proc.) tiriamųjų nurodė, kad jų burnos higienos įpročiams ir burnos sveikatai turėjo įtakos stresas, daugiau nei trečdaliui – nuovargis (37,4 proc.) ir laiko stoka (37,4 proc.), daugiau nei ketvirtadaliui (27,6 proc.) – motyvacijos stoka. Panašias išvalgas pateikia Azil ir kt. (2023), pažymėdami, kad miego trūkumas ir lėtinis stresas, dažnai pasitaikantys tarnybos metu, gali netiesiogiai paveikti burnos sveikatą, silpnindami imuninę sistemą ir mažindami motyvaciją laikytis burnos higienos įpročių.

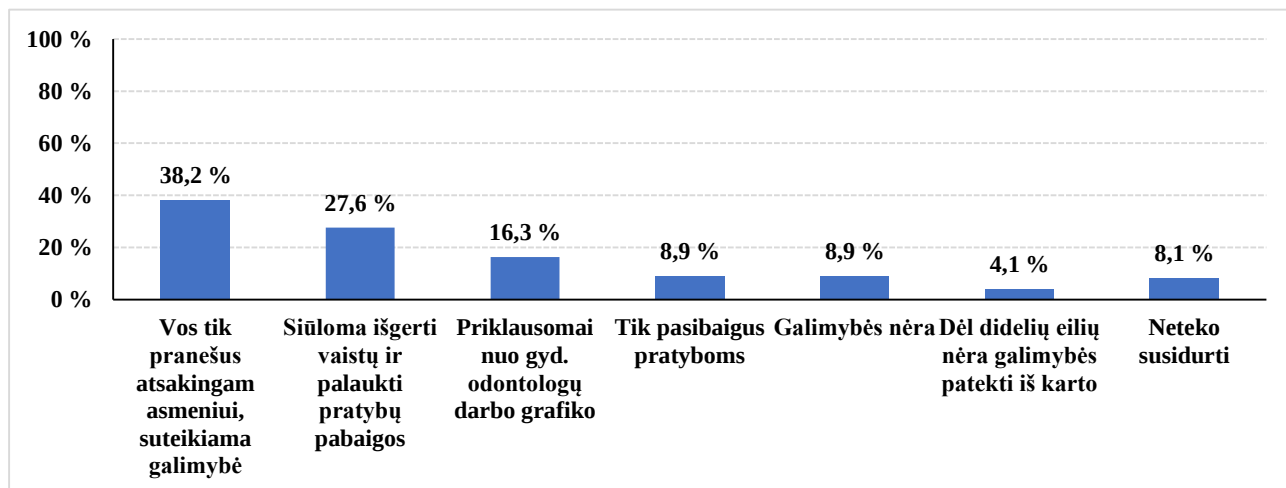
Nors dauguma karių (71,5 proc.) valė dantis du kartus per dieną, tik 23,6 proc. reguliariai lankėsi pas odontologą kas pusę metų. Pastebėta, kad 18,7 proc. tiriamųjų, nepaisant kasdienio dantų valymo, nurodė dantų būklės blogėjimą. Šis blogėjimas dažniau pasitaikė tarp tų, kurie dantis valė tik kartą per dieną ($p < 0,050$) bei naudojo šepetėlius su kietais šereliais ($p < 0,05$). 44,7 proc. karių naudojo odontologo paslaugomis tarnyboje. Tyrimo rezultatai parodė, kad gydytojo odontologo paslaugomis tarnybos metu reikšmingai dažniau naudojosi vyresni tiriamieji nei jaunesnio amžiaus (atitinkamai $33,15 \pm 8,17$ metų ir $30,19 \pm 7,78$ metų) ir dažniau moterys nei vyrai (atitinkamai 64,3 proc. ir 38,9 proc., $p < 0,05$) (3 lentelė).

3 lentelė. Naudojimas gydytojo odontologo paslaugomis tarnyboje priklausomai nuo karių sociodemografinių rodiklių ir dantų būklės (N, proc.)

Rodikliai	Naudojasi	Nesinaudojo	p
	N, proc.	N, proc.	
Amžius m., vidurkis ± SD	33,15 ± 8,17	30,19 ± 7,78	0,043
Lytis:			0,018
Moterys (n = 28)	18 (64,3)	10 (35,7)	
Vyrai (n = 95)	37 (38,9)	58 (61,1)	
Išsilavinimas:			0,564
Vidurinis	25 (45,5)	37 (54,4)	
Profesinis	12 (21,8)	14 (20,6)	
Aukštesnysis / aukštasis	18 (32,7)	17 (25,0)	
Dantų būklė:			
Neblogėja	41 (74,5)	59 (86,8)	0,084
Blogėja	14 (25,5)	9 (13,2)	

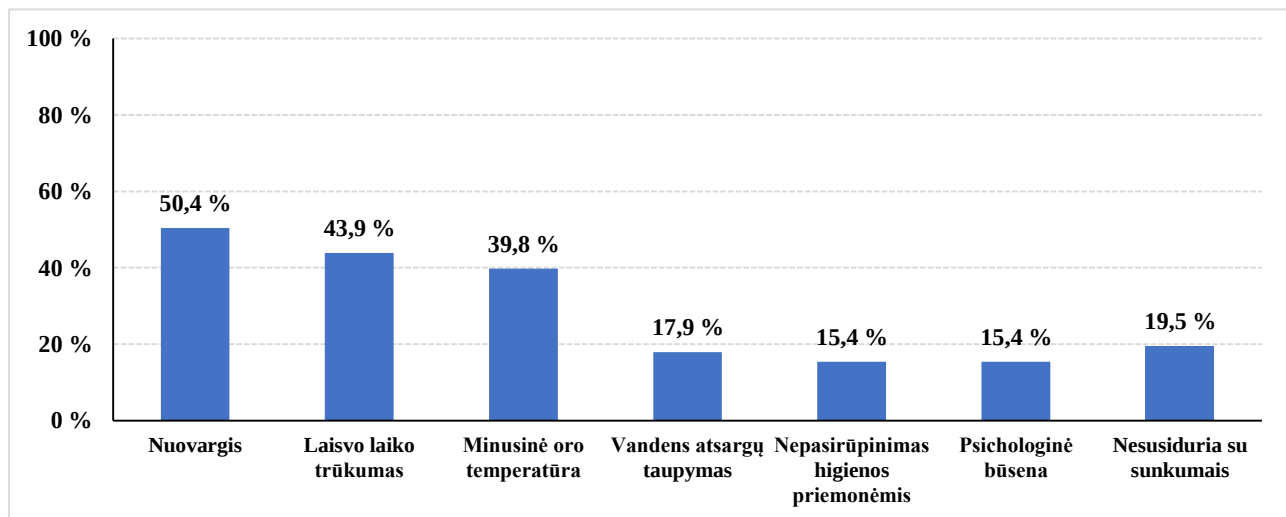
SD – standartinis nuokrypis

Pasiteiravus respondentų, kokia yra galimybė patekti pas gydytoją odontologą, pasireiškus danties skausmui pratybų metu, 38,2 proc. tiriamųjų nurodė, kad tokia galimybė yra suteikiama vos tik pranešus atsakingam asmeniui, 16,3 proc. – kad tokia galimybė priklauso nuo gydytojo odontologo darbo grafiko, tačiau 8,9 proc. tiriamųjų nurodė, kad tik pasibaigus pratyboms, 27,6 proc. nurodė, kad buvo pasiūlyta išgerti vaistų, likę 8,9 proc. tiriamųjų pažymėjo, kad tokios galimybės nėra (2 pav.). Armstrong ir kt. (2021) taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad daugelis kariuomenės vienetų gali turėti gydytojus ir medicinos personalą, tačiau odontologai rečiau prieinami misijų metu. Dėl riboto prieinamumo pas odontologą kyla didelė rizika dėl nepakankamos burnos sveikatos priežiūros.



2 pav. Patekimo pas gydytoją odontologą pasireiškus danties skausmui pratybų metu galimybė (proc.)

Tyrimo rezultatai parodė, kad didžioji dalis (80,5 proc.) tiriamųjų pratybų metu susiduria su sunkumais siekdami užtikrinti tinkamą burnos sveikatą ir dažniausiai tai yra nuovargis (50,4 proc.), laisvo laiko trūkumas (43,9 proc.) ir minusinė oro temperatūra (39,8 proc.) (3 pav.).



3 pav. Sunkumai, ribojantys tinkamos burnos sveikatos užtikrinimą pratybų metu (proc.)

Po pratybų kariai statistiškai reikšmingai dažniau skundėsi suskirdusiomis lūpomis, blogu burnos kvapu, jaučiamu apnašu ant dantų, sausa burna, pakitusia dantų spalva. Tai galima sieti su sumažėjusiu burnos higienos priemonių naudojimo dažniu ir bendromis pratybų sąlygomis (nuovargis, laiko stoka, minusinė temperatūra). Tarnybos pratybų metu ženkliai sumažėjo burnos higienos priemonių naudojimas. Tai rodo, kad karių burnos priežiūra pratybų metu blogėja dėl objektyvių sąlygų, ir tai tiesiogiai veikia burnos būklę. Kai kurie simptomai išliko tokie patys arba net sumažėjo, pavyzdžiui, dantų jautrumo dažnis nepakito – jį nurodė 14,6 proc. tiriamųjų tiek civiliniame gyvenime, tiek po pratybų. Skausmingos, patinusios ar kraujuojančios dantenos vienodai būdingos civiliniame gyvenime ir pratybų metu. Pastebėtas statistiškai reikšmingas sumažėjimas tiriamųjų, nurodžiusių, kad dažniau pastebi dantų kariesą po pratybų nei civiliniame gyvenime – atitinkamai 4,9 proc. ir 14,6 proc. Tai gali būti siejama su sumažėjusiu dėmesiu šiam simptomui trumpalaikių pratybų metu arba tiesiog jų nepastebėjimu (4 lentelė).

4 lentelė. Nusiskundimų burnos sveikata civiliniame gyvenime ir po pratybų palyginimas (N, proc.)

Simptomai	Civiliniame gyvenime	Po pratybų	p
	N, proc.	N, proc.	
Suskirdusios lūpos	14 (11,4)	69 (56,1)	< 0,001
Blogas burnos kvapas	14 (11,4)	52 (42,3)	< 0,001
Jaučiamas apnašas ant dantų	17 (13,8)	49 (39,8)	< 0,001
Išsausėjusi burna	15 (12,2)	34 (27,6)	0,002
Pakitusi dantų spalva	16 (13,0)	30 (24,4)	0,022
Dantų kariesas	18 (14,6)	6 (4,9)	0,010
Skausmingos dantenos	15 (12,2)	10 (8,1)	0,291
Kraujuojančios dantenos	22 (17,9)	14 (11,4)	0,149
Patinusios dantenos	13 (10,6)	10 (8,1)	0,511
Dantų jautrumas	18 (14,6)	18 (14,6)	1,000

Analizuojant burnos higienos priemonių naudojimą civiliniame gyvenime ir pratybų metu nustatyti reikšmingi beveik visų nagrinėjamų priemonių, išskyrus medinius krapštukus, naudojimo skirtumai. Pratybų metu reikšmingai sumažėjo jų naudojimas: dantų pastos ir dantų šepetėlio naudojimas *2 kartus per dieną* reikšmingai sumažėjo (dantų pastos nuo 73,2 proc. iki 48,0 proc.: $p < 0,001$; dantų šepetėlio nuo 74,0 proc. iki 48,8 proc.: $p < 0,001$) ir *1 kartą per dieną* reikšmingai padaugėjo (dantų pastos nuo 20,3 proc. iki 45,5 proc.: $p < 0,001$; dantų šepetėlio nuo 20,3 proc. iki 45,5 proc.: $p < 0,001$). Pratybų metu reikšmingai padaugėjo tiriamųjų, nenaudojančių tarpdančių siūlo (nuo 25,2 proc. iki 69,1 proc.: $p < 0,001$), burnos skalavimo skysčio (nuo 52,8 proc. iki 79,7 proc.: $p < 0,001$), irigatoriaus (nuo 67,5 proc. iki 93,5 proc.: $p < 0,001$), liežuvio grandiklio (nuo 79,7 proc. iki 93,5 proc.: $p < 0,001$) ir tarpdančių šepetėlių (nuo 64,2 proc. iki 85,4 proc.: $p < 0,001$). Šie rezultatai sutampa su Vejrup ir kt. (2024) teigimu, kad šauktiniai turi blogesnius sveikatos įpročius lauko pratybų metu – rečiau valo dantis, nenaudoja siūlo – palyginus su elgsena kariniame dalinyje ar namuose.

Išvados

1. Pagrindinis informacijos apie burnos sveikatą šaltinis yra gydytojai odontologai, kiti šaltiniai – internetinės svetainės, trečdalis informaciją gauna iš burnos higienistų. Ne visi kariai naudojami gydytojo odontologo paslaugomis pratybų metu. Dažniau paslaugomis naudojami vyresnio amžiaus ir moteriškos lyties kariai. Pratybų metu burnos sveikatos priežiūra pasunkėja dėl nuovargio, laiko stokos ir riboto priemonių prieinamumo.
2. Lyginant su civiliniu gyvenimu, pratybų metu kariai dažniau skundžiasi suskirdusiomis lūpomis, blogu burnos kvapu, dantų apnašomis ir rečiau naudojami burnos skalavimo skysčiu ir tarpdančių siūlu, rečiau valosi dantis.

Literatūra

1. Agbor, A. M., Singh, K., Welyang, C., Clement, T., Ebot, E. B., & Tetmoun, A. (2024). Oral health status and treatment needs of military populations in Garoua, Cameroon. *Saudi Journal of Oral Sciences*, 11(3), 204–210. https://doi.org/10.4103/sjoralsci.sjoralsci_61_24
2. Arbuckle, P. J., Beltran, T., & Reifensahl, E. (2024). Identifying risk factors for dental emergency visits in the US Army. *Military Medicine*, 189(9–10), e2134–e2139. <https://doi.org/10.1093/milmed/usae081>
3. Armstrong, S., & Dermont, M. (2021). Defence dentistry: an occupationally focused health service with worldwide deployable capability. *BDJ*, 230(7), 417–423. <https://doi.org/10.1038/s41415-021-2834-1>
4. Azil, A. A., Yusof, Z. Y. M., & Marhazinda, J. (2023). Clustering of Health and Oral Health- Compromising Behaviours in Army personnel in central peninsular Malaysia. *Healthcare*, 11(5), 640. <https://doi.org/10.3390/healthcare11050640>
5. Bárcena García, M. B., Plana, J. M. C., Cagiao, G. R., & González, P. I. A. (2024). Epidemiological methods used in the periodontal health research in military personnel: a systematic review. *BMJ Military Health*, 170(1), 72–77. <https://doi.org/10.1136/bmjmilitary-2021-001977>
6. Banakar, M., Ghannadpour, A., Behbahani, A., Joulaei, H., & Lankarani, K. B. (2024). Determinants of oral health among Iranian soldiers: a structural equation modeling study. *BMC Oral Health*, 24(1). <https://doi.org/10.1186/s12903-024-05052-5>
7. Dan, A. D., & Ghergic, D. L. (2020). Knowledge and skills level on oral health among students at the “Ferdinand I” Military Technical Academy in Bucharest. *Journal of Medicine and Life*, 13(4), 562–567. <https://doi.org/10.25122/jml-2020-0099>

8. Nik Azis, N. M., Raja Abdullah, R. N., Mohamad Ayub, M. N. A., & Baharin, B. (2025). Oral health status, behavior and impact profile among naval personnel in the Malaysian naval armed forces. *BMC oral health*, 25(1), 209. <https://doi.org/10.1186/s12903-025-05478-5>
9. Ngan, W. B., Belinga, L. E. E., Nlo'o, S. E., Mbozo'o, E. A., Otsomoti, E., Ndongo, J. M., Lele, E. B., Hupin, D., Mandengue, S., Roche, F., & Bongue, B. (2021). Oral health status and cardiovascular risk profile in Cameroonian military population. *AIMS Public Health*, 8(1), 100–109. <https://doi.org/10.3934/publichealth.2021008>
10. Patinen, P., Tanner, T., Honkanen, J., Tjäderhane, L., Pääkkilä, J., Anttonen, V., & Kämppe, A. (2023). General- and Oral-Health-Related predisposing factors for interrupting military service in the Finnish defence forces. *Military Medicine*, 188(1–2), e260–e266. <https://doi.org/10.1093/milmed/usab311>
11. Park, J., Jung, E., & Bae, E. (2021). Differences in problem alcohol drinking by military service type among male professional military personnel in South Korea using Military Health Survey data. *BMJ Open*, 11(11), e045279. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2020-045279>
12. Schindler, D. K., Mitnik, G. V. L., Soliván-Ortiz, A. M., Irwin, S. P., Boroumand, S., & Dye, B. A. (2021). Oral health status among adults with and without prior active duty service in the U.S. Armed Forces, NHANES 2011–2014. *Military Medicine*, 186(1–2), e149–e159. <https://doi.org/10.1093/milmed/usaa355>
13. Schindler, D. K., Matis, S. A., Mitnik, G. V. L., Buss, K. D., Boroumand, S., & Dye, B. A. (2023). Patient Satisfaction in Military Dental Clinics—Findings from the Department of Defense Dental Patient Satisfaction Survey. *Military Medicine*, 188(11–12), e3506–e3513. <https://doi.org/10.1093/milmed/usad329>
14. Spalj, S., Peric, D., Mlacovic Zrinski, M., Bulj, M., & Plancak, D. (2012). Predictive value of dental readiness and psychological dimensions for oral health-related quality of life in Croatian soldiers: a cross-sectional study. *Croatian medical journal*, 53(5), 461–469. <https://doi.org/10.3325/cmj.2012.53.461>
15. Struthers, M. W., Kosaraju, A., & Vandewalle, K. S. (2025). Dental emergency rates at an expeditionary medical facility supporting Operation Inherent Resolve. *Military Medicine*, 190(7–8), e1564–e1569. <https://doi.org/10.1093/milmed/usae505>
16. Uguru, C. C., Chukwubuzor, O., Otakhoigbogie, U., Ogu, U. U., & Uguru, N. P. (2023). Awareness and knowledge of risk factors associated with oral cancer among military personnel in Nigeria. *Nigerian journal of clinical practice*, 26(1), 73–80. https://doi.org/10.4103/njcp.njcp_322_22
17. Vejrup, K., Engel, T. N., Lillegård, H. J., Strand, S. K., Stein, L., & Olsen-Bergem, H. (2024). Health Literacy and Health-Related Habits among Conscripts in the Norwegian Armed Forces—A Cross-Sectional Survey. *Military Medicine*, 190(7–8), e1686–e1692. <https://doi.org/10.1093/milmed/usae493>
18. Wahid, A. A., Yusof, Z. Y. M., & Jaafar, N. (2014). Caries Increment Among Army Personnel: A 5-Year Longitudinal Study. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 26(3), 268–274. <https://doi.org/10.1177/1010539511431602>
19. World Health Organization. (2023). Global strategy and action plan on oral health 2023–2030. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240090538>

PROFESSIONAL MILITARY SERVICE SOLDIERS' ATTITUDE TOWARDS ORAL HEALTH AND THEIR COMPLAINTS ABOUT ORAL PROBLEMS

Summary

Oral health is an integral part of the overall health and readiness of soldiers, but this area is often given too little attention. Studies from various countries show that military personnel often face tooth decay and other oral health problems. Oral diseases in the military are not only common but also have a significant impact on service readiness. Hygiene skills and oral health are important for active soldiers, given the importance of their health and the well-being of the community. The World Health Organization also states that hygiene skills during isolation are essential in the case of long-term missions or other situations where soldiers are separated from regular hygiene services or do not have the opportunity to regularly take care of their oral hygiene. Military service can increase risk factors for oral diseases, as it is often characterized by long deployments in foreign locations where access to preventive services, oral hygiene products, and comprehensive dental care is limited. Studies show that oral diseases are quite common in the military, and their consequences include not only physical discomfort but also reduced work capacity and impaired daily activities. Pain, chewing difficulties, or speech problems can prevent a soldier from functioning effectively, especially under high physical and psychological stress; therefore, oral health should be considered an important part of military preparation. This quantitative study aimed to reveal the oral health care and complaints of professional service soldiers during service. The questionnaire was prepared by the authors of the study. The Chi-square (χ^2) criteria and McNemar criteria were applied during the study. The results of the study show that during exercises, taking care of oral health becomes more complicated due to fatigue and a lack of time, resulting in hygiene deterioration, less frequent toothbrushing, and reduced use of mouthwashes and interdental floss. Not all soldiers use the services of a dentist during their service. Older and female soldiers use the services more often. During training, oral health care becomes difficult due to fatigue, lack of time, and limited availability of tools. The main sources of information on oral health issues are dentists and the Internet.

Keywords: oral health, soldiers, oral hygiene habits

Informacija apie autoreis

Klaudija Jankauskaitė. Klaipėdos valstybinės kolegijos Sveikatos mokslų fakulteto Burnos priežiūros katedra. Mokslinių tyrimų kryptis – burnos sveikata.
El. pašto adresas: klaudijajankauskaite@gmail.com

dr. Evelina Daugėlienė. Burnos higienistė, Klaipėdos valstybinės kolegijos Sveikatos mokslų fakulteto Burnos priežiūros katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: burnos sveikata, sveikatos ugdymas.
El. pašto adresas: e.daugeliene@kvk.lt
ORCID: 0000-0001-5003-3546

Šarūnė Barsevičienė. Klaipėdos valstybinės kolegijos Sveikatos mokslų fakulteto Burnos priežiūros katedra. Mokslinių tyrimų kryptis – burnos sveikata.
El. pašto adresas: s.barseviciene@kvk.lt
ORCID: 0000-0002-1006-4492

Aušra Rudžianskienė. Klaipėdos valstybinės kolegijos Sveikatos mokslų fakulteto Burnos priežiūros katedra. Mokslinių tyrimų kryptys: senų ir pagyvenusių žmonių burnos sveikata, vaikų ir paauglių burnos sveikata.
El. pašto adresas: a.rudzianskiene@kvk.lt
ORCID: 0009-0002-1072-7900